

ture of scientific language are highlighted, the ways and sources of formation of Ukrainian scientific language for students of higher education in agrarian profile are shown.

It was noted that the way of forming Ukrainian scientific language was not easy. The difficult situation of formation was caused by a number of linguistic (termination) and extra-linguistic factors, that is, the choice of the right to exist the Ukrainian language itself.

It is considered that the scientific style of the Ukrainian language is the most homogeneous. It includes the language of monographs, dissertations, articles, reports, lectures, textbooks, annotations, reviews and so on.

However, our observations (on the example of Vinnytsia National Agrarian University) of the first-year students, who in the Ukrainian language lessons (in the professional field) and other disciplines of the humanitarian cycle, as a rule, do not have the experience to summarize lectures properly, to make small in volume reports of scientific style, to make up the structure of the abstract, to make a logical statement of their own expression make us think about the lack of basic skills and abilities formed at school.

Therefore, the classes offer tasks for consideration that are intended to form an obligatory minimum of knowledge, skills, and abilities needed for future research. And most importantly, the students of the first-year of higher education institutions do not always use literary Ukrainian in their scientific practice.

Thus, the article outlines a range of issues that are necessary to be addressed urgently. So, by forming students' skills of oral and written language using the scientific style in the Ukrainian language lessons, we will help in mastering the language of the chosen specialty, facilitate the further scientific research of young farmers who are in need in modern Ukraine.

Key words: scientific language, Ukrainian language, linguistic personality, scientific terminology, culture of speech.

Отримано: 29.10.2019 р.

УДК 811.161.2*373.421:821.161.2Д1/7.}08
DOI: 10.32626/2309-7086.2019-16-2.112-115

Інга Федькова

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СИНОНИМИ ЯК ЗАСІБ УВИРАЗНЕННЯ ХУДОЖНЬОГО МОВЛЕННЯ (на матеріалі роману «Ініціація» Люко Дашвар)

У статті зосереджено увагу на семантико-стилістичних функціях синонімів у художньому тексті. Виявлено особливості функціонування та з'ясовано естетичні функції синонімів у романі «Ініціація».

Ключові слова: синонімія, синоніми, художній текст, градація, ідіостиль.

Проблема вивчення мови художніх творів має давню історію, вона по різному трактувалася залежно від рівня розвитку мовознавства й суміжних із ним наук, від світоглядної позиції дослідника. В українському мовознавстві здійснено цілу низку наукових розвідок, присвячених розкриттю особливостей мовної майстерності окремих письменників (І. Білодід, І. Грицютенко, С. Єрмоленко, І. Ковалик, А. Мойсієнко, Л. Мацько, М. Плющ, Н. Сологуб та ін.). Природа та статус синонімії стали предметом досліджень зарубіжних (В. Гумбольдта, Р. Будагова, С. Березан, В. Звегінцева, А. Шапіро, Д. Шмельова, Л. Блумфілда, О. Ахманової, Ю. Лотмана та ін.) та українських (Л. Булаховського, В. Ващенко, Л. Лисиченко, В. Русанівського, О. Тараненка, О. Нечитайло, Л. Паламарчука, В. Ільїна, М. Богдана, І. Олійника, Є. Чак, С. Караванського та ін.) мовознавців, що репрезентують різні аспекти та погляди на синонімію.

Незважаючи на значну кількість наукових студій, присвячених дослідженню проблеми синонімії, в сучасній українській мовознавчій науці недостатньо уваги приділено функціонуванню синонімів у художньому стилі. Більшість досліджень синонімічних лексичних одиниць у поетичній мові спрямовані на встановлення семантичної структури слів, близьких або тотожних за значенням, та виявлення специфічних рис їх функціонування. Проте недостатньо акцентується на їхній стилістичній ролі як засобів образності.

Творчість Люко Дашвар (Ірини Іванівни Чернової) є цікавим явищем як з погляду змісту, так і з погляду мови. Авторка десяти романів, лауреатка літературної премії Коронація слова, загальний наклад книжок письменниці складає вже понад 300 тисяч примірників. У зв'язку з цим, багато українських ЗМІ називає її «найтиражованішою письменницею країни». Прототипи літературних героїв та сюжетів Люко Дашвар, здебільшого, почуті або побачені письменницею явища реального життя.

Попри беззаперечну популярність серед читачів в Україні та за її межами, творчість письменниці ще не є вивченою, зокрема й з погляду функціонування в її творах мовних одиниць лексико-стилістичного та семантичного характеру. Ідіостиль Люко Дашвар дуже багатий лексичними й стилістичними засобами його відтворення. Дослідження лексико-стилістичних явищ у творах письменниці має важливе значення для розвитку художнього стилю зокрема й української літературної мови взагалі. Воно допомагає глибше зрозуміти стилістичні можливості української мови. Пропонована робота присвячена дослідженню одного з аспектів поетичного мовлення цієї письменниці – окремих лексичних одиниць (синонімів) на матеріалі роману «Ініціація», який «побачив світ» 2018 року.

Актуальність статті визначається тим, що вона є однією із перших в українському мовознавстві, котра висвітлює особливості лексики прози Люко Дашвар, зокрема синонімічного рівня, у межах функційного підходу, що дозволяє виявити важливі особливості синонімічної мікросистеми.

Об'єктом є мовна система твору Люко Дашвар «Ініціація».

Предметом цього дослідження є семантико-стилістичні особливості функціонування синонімів у творі письменниці.

Мета роботи – виявити специфіку функціонування синонімів у прозовому мовленні Люко Дашвар та подати лінгвостилістичний опис досліджуваних мовних одиниць у контекстах, що є однією з суттєвих ознак ідіостилу письменниці.

Синонімами називаємо слова, або їхні окремі значення, що при повній чи частковій формальній відмінності мають тотожні, або майже тотожні значення [5, с.585]. Ще І. Огієнко зазначав, що «кожна культурна літературна мова завжди дбає про розвій своїх синонімів та пильнує надавати їм усталеного змісту» [див. 2]. Синоніми є одним із найважливіших складників арсеналу стилістичних засобів мови. Увесь текст «Ініціації» наповнений синонімами. Так, авторка вдало добирає синонімічний ряд до дієслова *іти* у межах одного періоду: «Підкрвася, одну торбу на землю скинув, ухопив хлібину, що випала, і *гайда*. Та не до своєї жінки, що потроху *сунула* селом далі. У куші. Причайся, і лише коли баби, які за коровами так і не помітили наглого нападу, *відійшли* досить далеко, *кинувся* за старою жінкою. *Дерся* крізь куші, в пащі хлібина. *Видряпався* на дорогу вже за селом, *обігнав* людину і так сидів, поки вона до нього не *дошкандибала*. А як *підійшла*, став на лапи, *пішов* на людину з хлібиною в пащі, дивився в очі, гарчав загрозово, наче наказував: бери, їж! [1, с.132]». У іншому періоді: *ноги несуть, брѣхоаю, дошкрібаюся, іду, метушуся* [1, с.160]. Майстерно дібрані

синоніми у цих випадках роблять текст динамічнішим, виразнішим, дають можливість точніше передати картину зображуваного.

Роман наповнений діалогами та полілогами. Пряма мова супроводжується словами авторки. Оскільки текст насичений питальними репліками, письменниця майстерно добирає синоніми до слова «питати», щоб урізноманітнити, увиразнити слова автора до реплік. Так, натрапляємо на такі синоніми: *питає, запитує, дивується, насторожується, встряс, зупиняє, перепитує, не втримуюся, кепкує, губиться, психує, лякаюся, уточнюю, не хочу вірити, бубоню* тощо. Ці лексеми є контекстуальними синонімами, які крім основного денотата «питати» містять і додаткові, конотативні значення, які розширюють денотативне значення. Також дієслово входить до словосполучень, залежне слово яких уточнює, надає додаткову характеристику, що допомагає кращому сприйняттю тексту, увиразнює його: *питає хвалювано, питаю без слів, питаю для годиться, питаю насторожено, питаю якомога привітніше, питаю, мов з конопель, дивуюся щиро, бідкаюся подумки* тощо.

Синонімічними до слова «відповідати» є: *кажу, відказую, ляпаю, відповідаю, брешу, прошепотіла, бурчу, злюся, декларую оптимістично, бурмочу, повторюю, шепочу, відрізую, оголосила, пригрозила, кричу, додаю, констатую, кепкую, запевняю, виголошую, видихаю-вихлюую, плутаюся, плююся словами* тощо. Попри те, що ці лексеми вжиті як синонімічні до слова «відповідаю», кожен з них містить додаткову конотацію, яка допомагає читачеві краще зрозуміти дії та вчинки головних героїв, уточнює та деталізує ту чи ту характеристику. Так, лексема брешу містить додаткову конотацію «відповідаю неправду», ляпаю – «відповідаю будь-що», прошепотіла – «відповідаю тихо», виголошую – «відповідаю впевнено», плутаюся – «відповідаю невпевнено», кричу – «відповідаю голосно» тощо.

Синоніми в художньому стилі використовуються для урізноманітнення викладу, для уникнення монотонності, набридливих повторів. Так, авторка добирає синоніми до слова «помирати»: *померла, сконала, вже не прокинулася* [1, с.163]. У цьому випадку реалізується засіб заміщення (субституції) задля уникнення тавтології.

Кожен компонент синонімічного ряду, маючи більші чи менші семантико-стилістичні особливості, дає можливість повніше відтворити картину зображуваного, відбити суть поняття чи явища: «– Тимур каже, що феноменальний, грандіозний і непередбачуваний», «Застиг у дверному отворі, худенький, слабенький, тільки очі ясні», «У мене власна воля, своя примха», «Що ж, у такому разі йому пощастило, бо сьогодні я щедра, як матінка земля, я сьогодні добра і жертвна, то ж підтримаю розмову» тощо.

Розташування слів у міру наростання їхніх семантичних та емоційно-експресивних якостей зумовлює створення градації, що виконує функції емоційної домінанти [3, с.239]. Градація найповніше виявляється в синтаксичних побудовах слів, словосполучень чи ширших утворень [4, с.69]: «– Та Тимур каже, що має дійти до творчого екстазу, до точки кипіння, до осяяння і провітління», «У нас вистачить ентузіазму лишитися тут на ніч. Бачу її: чорну, глибоку, мудру, – закриває нам очі, пригортає одне до одного, присинає і ми спимо», «За вікном світає ніжно, блакитно, обнадійливо», «Зараз візьмуся. За мить, бо спочатку розправлю крила, злечу над підлогою, проб'ю скло, вирвуся на свіже повітря, покружляю над містом вільно-зухвало, бо в крилах – сила, скло їх не зрадить», «Заперечливо хитаю головою, усміхаюся, бо ніщо мене зараз не зачіпає, не ображає, не принижує: вільна» та ін.

Отже, стилістичне використання синонімів дозволяє авторці висловитись одночасно і точно, і по-художньому, в багатьох випадках надає висловлювано-

му певного емоційного навантаження, є показником широких художньо-творчих, отже, і стилістичних можливостей мови. Люко Дашвар не задовольняється лише об'єктивно-номінативною функцією слова, вона намагається поєднати її з функцією суб'єктивно-оцінною, і тому до денотативного змісту стилістично нейтральної лексеми додається конотативний. Ряд синонімів, особливо контекстуальних, сприяє відтворенню найтонших почувань, станів героїв. Письменниця з їхньою допомогою конкретизує, увиразнює образи, характеризує персонажі та їхні думки, вчинки, стосунки; вони також є виразниками індивідуального стилю Люко Дашвар. Перспективним буде ширше дослідження ідіостилу письменниці.

Список використаних джерел:

1. Люко Дашвар. Ініціація. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2018. 416 с.
2. Огієнко Іван. Головні ознаки соборної української мови. URL: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu19.htm>.
3. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. Київ : Либідь, 1993. 248 с.
4. Попович А.С. Стилістичний прийом градації в «Треносі» Мелетія Смотрицького. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: філологічні науки*. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. Вип. 18. С. 68-70.
5. Українська мова: енциклопедія. Київ : Вид-во Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 2004. 833 с.

The paper focuses on the semantic-stylistic functions of synonyms in the text. The peculiarities of functioning and the aesthetic functions of synonyms in the novel «Initiation» are revealed.

The problem of learning the language of fiction texts has a long history, it has been interpreted in different ways depending on the level of development of linguistics and related sciences, the outlook of the researcher. Despite the considerable number of scientific studies devoted to the study of the problem of synonymy, in modern Ukrainian linguistic science, insufficient attention is paid to the functioning of synonyms in the fiction style.

Synonyms are words with full or partial formal differences, have identical or almost identical meanings. Synonyms are one of the most important components of the arsenal of stylistic means of language. The whole text of «Initiation» is full of synonyms. The author successfully combines the synonym for the verb «to go» in one period. Skilfully selected synonyms in these cases make the text more dynamic, more expressive, and give the opportunity to convey the picture of the image more accurately. Synonyms in the artistic style are used to diversify presentation, to avoid monotony, annoying repetitions. Each component of the synonymics, having more or less semantic-stylistic features, allows to reproduce the picture of the image more fully, to reflect the essence of the concept or phenomenon. A number of synonyms, especially contextual ones, help to reproduce the subtlest feelings and states of the heroes. The writer with their help specifies, expresses images, characterizes characters and their thoughts, actions, relationships.

Key words: synonymy, synonyms, fiction text, gradation, the writer's idiosyle.

Отримано: 28.10.2019 р.